Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Ususret održivoj strategiji EU-a za biljne bjelančevine i biljno ulje”

(samoinicijativno mišljenje)

(2023/C 75/13)

Izvjestitelj: **Lutz RIBBE**

Odluka Plenarne skupštine:	20.1.2022.
Pravna osnova:	pravilo 52. stavak 2. Poslovnika
	(samoinicijativno mišljenje)
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i okoliš
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	5.10.2022.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	27.10.2022.
Plenarno zasjedanje br.:	573
Rezultat glasanja	
(za/protiv/suzdržani):	158/2/3

1. **Zaključci i preporuke**

1.1. Uzgoj životinja u EU-u (s mesnim i mliječnim proizvodima te jajima) gospodarski je važna grana poljoprivrede, no zadnjih je godina sve više postajao predmetom društvene rasprave, među ostalim i zbog regionalnih i globalnih posljedica intenzivnog stočarstva na okoliš, kao i zbog toga što taj sektor u velikoj mjeri ovisi o uvozu hrane za životinje. To izaziva zabrinutost u pogledu sigurnosti opskrbe hranom i hranom za životinje u EU-u. Posebno je velika ovisnost o uvozu biljaka s visokim udjelom bjelančevina (oko 75 %).

1.2. Sektor uzgoja životinja ima ne samo implicitnu potrebu za obradivim zemljištem izvan EU-a nego zauzima i velik dio obradivog zemljišta unutar EU-a. Oko 50 % usjeva koristi se za prehranu životinja u proizvodnji, a manje od 20 % izravno za biljnu prehranu ljudi.

1.3. Već se godinama raspravlja o „europskoj strategiji za bjelančevine”, ali dosad je ostvaren slab napredak u razvoju proizvodnje proteinskih usjeva u Europi. Ovim mišljenjem Europski gospodarski i socijalni odbor (EGSO) želi pružiti smjernice o tome koje bi dodatne aspekte trebalo uzeti u obzir.

1.4. EGSO napominje da manja nestašica bjelančevina u EU-u postoji u (biljnom) prehrambenom sektoru (ljudska hrana), međutim važnija je nestašica u sektoru krmnih smjesa (životinjska hrana). Postoji mnogo dobrih razloga za proširenje proizvodnje bjelančevina u EU-u, a osobito i za veće uključivanje travnjaka u hranidbu životinja. No gledano kvantitativno, velika količina uvezenih bjelančevina unatoč postojećem potencijalu neće se moći u potpunosti zamijeniti europskom proizvodnjom bez dalekosežnih posljedica na druge sektore poljoprivredne proizvodnje.

1.5. EGSO nadalje ističe da bi širenje uzgoja uljarica u EU-u moglo dovesti i do pozitivnih učinaka kao što su samodostatnost u opskrbi traktora gorivom, povećana dostupnost opskrbe uljanim pogačama s izvrsnim potencijalom za proteinsku hranu za životinje i povećani plodored.

1.6. Naime, postoji apsolutno ograničavajući faktor – raspoloživa poljoprivredna površina. Točno je da se i u konvencionalnoj i u ekološkoj poljoprivredi neprestano poduzimaju inovativne mjere za povećanje produktivnosti, no njihov je doseg količinski ograničen. Stoga EGSO smatra prijeko potrebnim da EU izradi studiju o sveeuropskom potencijalu i udjelu površina na kojima bi se unutar granica Eu-a mogli uzgajati proteinski usjevi i uljarice.

1.7. Važan dio „europske strategije za bjelančevine" mora biti usklađivanje uzgoja životinja u cjelini s ciljevima EU-a i ciljevima UN-a u pogledu europske i globalne sigurnosti opskrbe hranom, autonomije opskrbe i održivosti. Pojačana proizvodnja bjelančevina u EU-u samo je jedan od aspekata te strategije. Gledano globalno, čini se da trend približavanja svjetske prosječne konzumacije mesa i mliječnih proizvoda po glavi stanovnika trenutačnoj razini njihove konzumacije u razvijenim nacionalnim gospodarstvima nije spojiv s UN-ovim ciljevima održivog razvoja.

1.8. Europska strategija za biljne bjelančevine i biljna ulja također bi trebala doprinijeti održivom razvoju ruralnih područja u skladu s dugoročnom vizijom EU-a za ruralna područja, primjerice razvojem novih regionalnih lanaca vrijednosti koji su samoodrživi.

1.9. U Njemačkoj je Povjerenstvo za budućnost poljoprivrede (njem. *Zukunftskommission Landwirtschaft – ZKL*), koje je uspostavila Savezna vlada i u kojem su zastupljene sve relevantne društvene skupine, na temelju cjelovitog pristupa izradilo prijedloge za održiv poljoprivredno-prehrambeni sustav, uključujući sektor uzgoja životinja. Predložilo je promjene u metodama proizvodnje koje bi trebalo provesti s pomoću paketa instrumenata (nagrađivanje putem tržišta i premija) kako bi se što većem broju poljoprivrednika omogućilo da se prilagode. EGSO preporučuje Europskoj komisiji da detaljno prouči format tog postupka i razmotri bi li on bio primjeren i za razvoj europske strategije za bjelančevine.

1.10. Strategija za bjelančevine koja bi služila i ciljevima strateške autonomije opskrbe morala bi sadržavati sljedeće elemente:

— poticanje istraživanja i inovacija u području bjelančevina biljnog podrijetla duž cijelog vrijednosnog lanca te za optimalnu upotrebu izvora bjelančevina biljnog podrijetla usmjerenu na potrebe,

— razvoj i jače promicanje proteinskog potencijala u EU-u,

— jačanje održive domaće proizvodnje bjelančevina biljnog podrijetla proizvedenih u skladu s visokim europskim standardima,

— razvoj i širenje regionalnih lanaca vrijednosti i regionalnih kapaciteta za obradu,

— kontinuirana suradnja s institucijama i poljoprivrednim organizacijama radi promicanja uzgoja i upotrebe domaćih biljnih bjelančevina u industriji hrane i hrane za životinje,

— daljnje povećanje potencijala usjeva poboljšanjem i proširenjem strategija uzgoja,

— proširenje obrazovnih i savjetodavnih usluga te prijenosa znanja,

— omogućavanje i olakšavanje proizvodnje proteinskih usjeva na ekološki značajnim površinama,

— veću povezanost stočarstva s regionalnim potencijalom hrane za životinje,

— dosljedno pridržavanje postojećih graničnih vrijednosti za onečišćenje uzrokovano emisijama (nitrat u površinskim i podzemnim vodama, amonijak itd.) i internalizaciju vanjskih troškova,

— promicanje praksi posebno prilagođenih životinjama kroz informiranje potrošača i označivanje proizvoda,

— uspostavu normi proizvodnje i kvalitete u pogledu zdravstvenih i okolišnih posljedica uvoza proizvoda koji konkuriraju onima proizvedenima u EU-u,

— popratnu informativnu kampanju o posljedicama različitih prehrambenih navika na okoliš i zdravlje.

2. **Uvod i kontekst**

2.1. Poljoprivredna politika i praksa EU-a bila je uspješna u pogledu opskrbe hranom, ali sada je, među ostalim u okviru strategije „od polja do stola”, sve više usmjerena na pitanja održivosti te postizanje ciljeva zelenog plana i održivog razvoja. U središtu je pozornosti i cilj „strateške autonomije opskrbe”, najkasnije otkako je izbila pandemija bolesti COVID-19 i rat u Ukrajini.

2.2. Uzgoj životinja u EU-u (s mesnim i mliječnim proizvodima te jajima) gospodarski je važan sektor, no zadnjih je godina iz raznih razloga sve više postajao predmetom društvene rasprave, među ostalim i zbog velike ovisnosti o uvozu hrane za životinje.

2.3. U svojoj rezoluciji „Europska strategija za promicanje proteinskih usjeva” ([1]) Europski parlament spominje pogođenost EU-a „znatnim manjkom biljnih bjelančevina zbog potreba u sektoru uzgoja stoke”, i da se „ta situacija nažalost nije znatno poboljšala […] unatoč uporabi nusproizvoda iz proizvodnje biogoriva”. Navodi da je „samo 3 % obradivih površina namijenjeno za proteinske usjeve te se uvozi više od 75 % bjelančevina biljnog podrijetla, ponajprije iz Brazila, Argentine i SAD-a” ([2]), iako je od 1994. do 2014. ukupna europska proizvodnja sirovina bogatih bjelančevinama porasla s 24,2 na 36,3 milijuna tona (+ 50 %); međutim, istodobno je potrošnja porasla s 39,7 na 57,1 milijuna tona (+ 44 %) ([3]). Političke odluke kao što je Sporazum iz Blair Housea predstavljaju neke od odlučujućih čimbenika za stvaranje tih ovisnosti.

2.4. Posebnu, gotovo najvažniju ulogu u industriji hrane za životinje ima sojino brašno ([4]), koje je „u sastavu krmne smjese najtraženiji […] sastojak […] zbog njegova visokog udjela bjelančevina (većeg od 40 %), udjela aminokiselina i raspoloživosti tijekom cijele godine, što smanjuje potrebu za čestom izmjenom sastava” ([5]). Od 1960. do danas godišnja potrošnja soje u Europi porasla je s 2,4 na gotovo 36 milijuna tona. Ta golema potražnja za sojom iziskuje površinu od gotovo 15 milijuna hektara, „od čega je njih 13 u Južnoj Americi” ([6]); to je više od ukupne obradive površine Njemačke (11,7 milijuna hektara) ([7]). Golema većina uvezene soje (oko 94 %) sastoji se od genetski modificiranih sorti.

2.5. Proteinski usjevi s visokim udjelom bjelančevina (većim od 15 %), spomenuti u Komisijinu dokumentu ([8]), „čine približno 1/4 ukupne ponude sirovih biljnih bjelančevina u EU-u. Iako žitarice i travnjaci **znatno** pridonose ukupnoj ponudi biljnih bjelančevina”, iznenađujuće je da Komisija u svojim strateškim razmatranjima o biljnim bjelančevinama ne uzima u obzir žitarice i travnjake „zbog njihova niskog udjela bjelančevina, odnosno neznatne važnosti za tržište” ([9]). EGSO ne može prihvatiti tu argumentaciju.

2.6. Visoka razina uvoza, posebno soje, prvenstveno je povezana s činjenicom da je proizvodnja soje u SAD-u i Južnoj Americi zbog tamošnjih prirodnih uvjeta uzgoja mnogo jeftinija; osim toga, ulogu u tome imaju i katkad znatno niži ekološki i socijalni standardi; kao primjeri mogu poslužiti krčenje prašuma u Južnoj Americi te raseljavanje autohtonih naroda, ali i malih poljoprivrednika ([10]) EGSO pozdravlja činjenicu da je Komisija prepoznala taj problem i njezinu predanost „lancima opskrbe koji nisu povezani s krčenjem šuma” ([11]).

([1]) Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2018. o europskoj strategiji za promicanje proteinskih usjeva (SL C 390, 18.11.2019., str. 2.).

([2]) Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2018. (SL C 390, 18.11.2019., str. 2.), točka E. Napomena EGSO-a: ovisnost od 75 % odnosi se na proteinske usjeve s visokim udjelom bjelančevina, a važna opskrba životinja bjelančevinama iz trave i žitarica u mnogim se raspravama zanemaruje iz nejasnih razloga!

([3]) Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2018. (SL C 390, 18.11.2019., str. 2.), točka L.

([4]) Izvješće Komisije Vijeću i Europskom parlamentu o razvoju proteinskih kultura u Europskoj uniji (COM(2018) 757 final, str. 2.).

([5]) COM(2018) 757 final, str. 3.

([6]) Rezolucija Europskog parlamenta od 17. travnja 2018. (SL C 390, 18.11.2019., str. 2.), točka L.

([7]) Prema podacima Eurostata, ukupna europska poljoprivredna površina (uključujući pašnjake i travnjake) trenutačno iznosi oko 174 milijuna hektara (podaci prije Brexita).

([8]) COM(2018) 757 final.

([9]) Rezolucija Europskog parlamenta od 17.4.2018. (SL C 390, 18.11.2019., str. 2).

([10]) Mišljenje EGSO-a „Smanjenje rizika od krčenja i propadanja šuma povezanih s proizvodima koji se stavljaju na tržište EU-a” (SL C 275, 18.7.2022., str. 88.).

([11]) Mišljenje EGSO-a „Smanjenje rizika od krčenja i propadanja šuma povezanih s proizvodima koji se stavljaju na tržište EU-a” (SL C 275, 18.7.2022., str. 88.).

Ni u zadnjim prijedlozima reforme zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) ni u pregovorima sa zemljama članicama Mercosura EU nije u dovoljnoj mjeri poduzeo inicijative koje bi mogle dovesti do stvarnog smanjenja ovisnosti o uvozu.

2.7. U tom kontekstu valja spomenuti da je u okviru dosadašnjeg ZPP-a na temelju tzv. ekološki značajnih površina posebno profitirao uzgoj bjelančevina: „Površine s usjevima koji vežu dušik najprijavljivanija je vrsta ekološki značajnih površina"; za njih se iskorištava 37 % (!) ekološki značajnih površina. Ocjena podnesenih nacionalnih strateških planova za provedbu novog ZPP-a još nije provedena, stoga EGSO još nije u mogućnosti reći hoće li oni dovesti do poboljšanja ili pogoršanja. Državama članicama dostupne su brojne mogućnosti (osobito: proizvodno vezana plaćanja) za promicanje uzgoja, ali početne analize upućuju na to da a) neće sve države članice iskoristiti tu potporu i b) razine potpore nisu dovoljno privlačne.

2.8. EGSO ima jasno stajalište: „poboljšanje autonomije EU-a u opskrbi bjelančevinama poželjno je […] u svakom pogledu. Uvoz soje iz trećih zemalja može biti uzrok krčenja i propadanja šuma te uništavanja prirodnih ekosustava u određenim zemljama proizvođačima. Razvojem proizvodnje mahunarki s visokim udjelom bjelančevina u Uniji ograničila bi se potreba za uvozom te time ostvario pozitivan učinak na klimu i okoliš" ([12]).

2.9. Nitko od dionika ne osporava tu činjenicu. Naprotiv, u EU-u se već dugo raspravlja o potrebi za odgovarajućom europskom strategijom za bjelančevine, ali dosad je sve ostalo samo na deklarativnoj podršci razvoju europskog uzgoja bjelančevina i instrumentima navedenima u točki 2.7. Dakle, još je dalek put do djelotvorne europske strategije za bjelančevine.

2.10. Od početka pandemije bolesti COVID-19, a najkasnije od izbijanja rata u Ukrajini postalo je jasno da posljedice globalne podjele rada i globalnih trgovinskih odnosa nisu samo pozitivne. One mogu dovesti do problema koji dosad nisu uopće ili su tek nedovoljno razmatrani. Nova ključna riječ glasi: strateška autonomija opskrbe. Svejedno je li je riječ o manjkovima u opskrbi maskama za lice, lijekovima, poluvodičima ili fosilnim energentima, kao što su plin, nafta i ugljen: ovisnosti mogu dovesti do ekstremnih gospodarskih i društvenih previranja.

2.11. Rat u Ukrajini i njegove vjerojatno dugoročne posljedice imat će trajan učinak i na europski i na globalni poljoprivredni sektor te na europsku prehrambenu industriju, zbog čega su nužne promjene.

2.12. Stoga EGSO u svojoj rezoluciji „Rat u Ukrajini i njegove gospodarske, socijalne i okolišne posljedice" ([13]) navodi, među ostalim, „da će sukob neizbježno imati ozbiljne posljedice za poljoprivredno-prehrambeni sektor EU-a, kojemu će biti potrebna dodatna potpora; naglašava da EU mora ojačati svoju predanost ostvarenju **održivih prehrambenih sustava** […]; EU osobito mora povećati sigurnost opskrbe hranom smanjenjem ovisnosti o ključnim uvezenim poljoprivrednim proizvodima i sirovinama".

2.13. EGSO istodobno naglašava „da posljedice rata ne bi smjele ugroziti djelovanje u području klime i održivosti" te da se ciljevima održivog razvoja iz Programa UN-a do 2030. promiču, među ostalim, mir, sigurnost i smanjenje siromaštva. **Europskim zelenim planom** ostvario bi se napredak u provedbi Programa UN-a do 2030. i u pravednoj tranziciji.

2.14. Time se nadovezao na izjavu čelnika država ili vlada EU-a iz Versaillesa od 11. ožujka 2022., u kojoj se navodi: „Poboljšat ćemo sigurnost opskrbe hranom smanjenjem naše ovisnosti o ključnim uvezenim poljoprivrednim proizvodima i sirovinama, osobito povećanjem proizvodnje bjelančevina biljnog podrijetla u EU-u" ([14]).

([12]) Razmatračko mišljenje EGSO-a na zahtjev francuskog predsjedništva „Sigurnost opskrbe hranom i održivi prehrambeni sustavi" (SL C 194, 12.5.2022., str. 72., točka 1.3.ii.).
([13]) Rezolucija EGSO-a usvojena na plenarnom zasjedanju 24. ožujka 2022. (SL C 290, 29.7.2022., str. 1.).
([14]) https://www.consilium.europa.eu/media/54795/20220311-versailles-declaration-hr.pdf

3. **Činjenice i trendovi**

3.1. EGSO smatra da se pri izradi sveobuhvatne europske strategije za bjelančevine u mnogo većoj mjeri moraju razmatrati i uzimati u obzir sistemska pitanja. To uključuje pojašnjenje pitanja o tome kako bi postojeći sustav trebalo ocijeniti s gledišta europske strateške autonomije opskrbe i s gledišta globalne i regionalne održivosti te što su prednosti i nedostaci tog sustava za poljoprivrednike, potrošače, okoliš i uzgajane životinje. Međutim, mora se voditi računa i o aktualnim trendovima koji utječu na područje opskrbe bjelančevinama.

Tanjur, spremnik, korito – što uzgajamo i što se događa s urodom poljoprivrednih biljaka?

3.2. Bez uvoza velike količine bjelančevina trenutačna intenzivna proizvodnja mesa u Europi ne bi bila moguća, iako se već danas velik dio uroda poljoprivrednih biljaka iskorištava kao hrana za životinje. Primjerice, u Njemačkoj to vrijedi za gotovo dvije trećine (!) cijelog uroda, naime za gotovo sve travnjake (koje ljudi, naravno, ne mogu izravno iskorištavati) te 60 % kukuruza i žitarica ([15]). Drugu po važnosti namjenu uroda u količinskom smislu ne čini biljna hrana za ljude, nego proizvodnja tehničke energije (kukuruz za bioplin, uljana repica za biodizel te žitarice i šećerna repa za bioetanol). Tek na trećem mjestu nalazi se izravno iskorištavanje biljaka kao hrane za ljude. Udio biljne hrane za ljude koja se konzumira u Njemačkoj (uglavnom žitarice za proizvodnju kruha, krumpir, šećer, repičino ulje i poljsko povrće) u ukupnoj količini proizvedenih biljaka iznosi samo 11 %!

3.3. Kao hrana za životinje iskorištava se i 93 % uvezenih biljnih bjelančevina. Upravo taj uvoz te obujam i intenzitet proizvodnje mesa zadnjih su godina postajali predmetom brojnih društvenih rasprava.

3.4. Valja krenuti od dvije spoznaje: prvo, manja nestašica bjelančevina u EU-u postoji u (biljnom) prehrambenom sektoru (ljudska hrana), međutim važnija je nestašica u sektoru krmnih smjesa (životinjska hrana). Drugo, velika količina uvezenih bjelančevina neće se moći u potpunosti zamijeniti europskom proizvodnjom bez dalekosežnih posljedica na druge sektore poljoprivredne proizvodnje.

3.5. Naime, postoji apsolutno ograničavajući faktor – raspoloživa poljoprivredna površina. Točno je da se i u konvencionalnoj i u ekološkoj poljoprivredi neprestano poduzimaju inovativne mjere za povećanje produktivnosti, no njihov je doseg količinski ograničen. Zato je Udruga industrije prerade uljarica u Njemačkoj nakon detaljne analize zaključila da „kanale opskrbe tim izvorima bjelančevina treba i dalje osiguravati jer potpuna samodostatnost opskrbe domaćim bjelančevinama ostaje nerealističnom” ([16]).

3.6. Te načelne izjave ne smiju se pogrešno shvatiti: postoji mnogo dobrih razloga za intenzivno promicanje pojačane proizvodnje proteinskih usjeva i uljarica u EU-u. Te kulture vežu dušik u tlu, smanjuju potrebu za mineralnim dušikom, poboljšavaju kvalitetu i plodnost tla te pozitivno pridonose zaštiti klime (npr. zbog smanjenja prometnih potreba, krčenja šuma i upotrebe ulaznih sredstava). Prošireni plodored smanjuje učestalost pojave štetnika i pozitivno utječe na biološku raznolikost. Danas se proteinski usjevi uzgajaju tek na vrlo malom dijelu (oko 3 %) poljoprivredne površine. Međutim, to vrlo korisno proširenje neizbježno se provodi na štetu drugih vrsta uzgoja, kao što su primjerice drugi ratarski usjevi ili energetski usjevi, ili bi moglo dovesti do preklapanja s drugim mjerama za očuvanje prirode.

Aktualni trendovi

3.7. Stoga je preporučljivo prvo opisati i analizirati trendove koji bi mogli utjecati na budući način uzgoja i hranidbe životinja, a time i na potrebe za bjelančevinama i njihovu kvalitetu.

([15]) U 2017. korištena poljoprivredna površina u EU-u (27) iznosila je 178,7 milijuna hektara: od toga je 105,5 milijuna hektara bila obradiva površina, od koje se 63 % (= 66,8 milijuna hektara) koristilo za hranu za životinje (https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1196852/umfrage/landwirtschaftliche-flaechen-in-der-eu-nach-nutzungsart/).

([16]) *Verband der ölsaatenverarbeitenden Industrie in Deutschland* (OVID) (Udruga industrije prerade uljarica u Njemačkoj): *Eiweißstrategie 2.0*, (Strategija za bjelančevine 2.0), 2019.

3.7.1. S jedne strane, već su prepoznatljive promjene u potrošačkim i konzumacijskim navikama. Sve veći broj potrošača smanjuje ili potpuno napušta konzumaciju mesa. Velika konzumacija mesa u Europi sada se dovodi u pitanje i iz razloga povezanih s prehrambenom fiziologijom. U nekim državama članicama već je zabilježeno smanjenje potrošnje mesa ([17]). To je jasno vidljivo ne samo iz statističkih podataka nego i na policama supermarketa, na kojima se osjetno povećava broj nadomjestaka za meso proizvedenih od proteinskih usjeva.

3.7.2. Drugi trend može se opisati kao „manje mesa, ali bolje kvalitete”: sve se češće na tržište plasiraju proizvodi vrhunske kvalitete pri čijoj se proizvodnji daje veća pozornost dobrobiti životinja i lokalnom podrijetlu, što utječe na hranidbu životinja. Sve više potrošača uzima u obzir način na koji se životinje uzgajaju i daje li im se hrana za životinje koja je lokalno proizvedena i/ili ne sadržava genetski modificirane organizme, idu li na ispašu itd. U EU-u već postoji visok stupanj diferencijacije.

3.7.3. Taj se trend u prošlosti smatrao malom nišom, ali naziru se značajne promjene: mnogi veliki lanci supermarketa u nekoliko država članica već su u više navrata za svoje proizvode od svježeg mesa povećavali zahtjeve u pogledu dobrobiti životinja i okolišne prihvatljivosti. Predstoje i druge radikalne promjene: tako će, primjerice, od 2030. neki od velikih diskontera nabavljati 100 % svojeg asortimana svježeg mesa isključivo iz uzgoja na otvorenom i vrhunskog uzgoja. Ta se preobrazba odnosi na sve skupine domaćih životinja (goveda, svinje, kokoši i pure).

3.7.4. Planirano ili već postojeće povećanje ekološke proizvodnje u EU-u također će utjecati na opskrbu hranom za životinje (i uvoz soje). Prema podacima Europske komisije, ekološki uzgoj životinja rastao je dosad za 10 % godišnje. Cilj strategije „od polja do stola” od 25 % doveo bi do daljnjeg napretka u tom području ako se tržišta budu razvijala u skladu s time, čemu se nastoji pridonijeti ZPP-om. Budući da se na globalnoj razini samo 6 % soje stavlja na tržište kao genetski nemodificirana soja, poljoprivredna gospodarstva moraju potražiti alternative i/ili pojačano sama proizvoditi hranu za životinje.

3.7.5. I u sektoru mljekarstva već su prepoznatljive znatne promjene: u mnogim državama članicama sektor maloprodaje hrane zahtijeva od mljekarâ mlijeko i mliječne proizvode dobivene bez primjene genetskog inženjeringa u hranidbi krava. Zbog toga, primjerice, u Njemačkoj sada oko 70 % proizvedenog mlijeka potječe od životinja koje se više ne hrani sojinim brašnom. Tržište se počinje razlikovati, primjer za to su mlijeko krava s pašnjaka, mlijeko krava hranjenih sijenom, mlijeko krava s planinskih pašnjaka Međutim, mliječni proizvodi i u budućnosti će biti nezaobilazni za unos bjelančevina i dostupni svima u uravnoteženoj prehrani za sve dobne skupine stanovništva.

3.7.6. U tom kontekstu valja podsjetiti i na EGSO-ovo informativno izvješće „Koristi od ekstenzivnog stočarstva i organskih gnojiva u kontekstu zelenog plana” ([18]), u kojem se ekstenzivno stočarstvo (na trajnim travnjacima i pašnjacima) promiče ne samo zbog njegove posebne važnosti za biološku raznolikost te drugih prednosti za okoliš i ruralnu kulturu nego i zbog njegove ključne uloge „u opskrbi održivom, zdravom, sigurnom i visokokvalitetnom hranom, posebno s obzirom na rastuće svjetsko stanovništvo”. Nužnost većeg uzimanja u obzir „uloge pašnjaka/djeteline kao važnog izvora bjelančevina za preživače” spominje se u još jednom mišljenju Odbora ([19]).

3.7.7. Jedna druga, sasvim različita pojava jest razvoj takozvanog „umjetnog mesa”, koji bi mogao imati katastrofalne ekonomske posljedice za poljoprivredu, tradicionalni uzgoj životinja i cijeli poljoprivredno-prehrambeni sustav tog sektora. Taj industrijski proizvod proizveden u reaktorima nema nikakve veze s mesom. Taj trend nisu inicirali ni potrošači ni poljoprivrednici, nego nekolicina velikih multinacionalnih koncerna, kao što su Cargill, Tyson Foods i Nestlé. Oni istražuju odnosno razvijaju prakse za proizvodnju umjetnog mesnog tkiva u industrijskim reaktorima. Njihov je argument da ono što su poljoprivrednici postizali tijekom cijele povijesti čovječanstva baveći se tradicionalnim stočarstvom (tj. omogućivanje rasta stanica) oni mogu postići u reaktoru uz mnogo manji utrošak zemljišta, dok i dalje postoji sumnja u pogledu uštede

([17]) Od 1995. do 2021. u Njemačkoj se konzumacija svinjetine po stanovniku smanjila s 39,8 kg na 31 kg.
([18]) Informativno izvješće EGSO-a „Koristi od ekstenzivnog stočarstva i organskih gnojiva u kontekstu europskog zelenog plana”.
([19]) Razmatračko mišljenje EGSO-a na zahtjev francuskog predsjedništva „Sigurnost opskrbe hranom i održivi prehrambeni sustavi” (SC 194, 12.5.2022., str. 72.).

vode i drugih korištenih resursa, baš kao i u pogledu drugih nepoznanica u vezi s „kvalitetom” i povezanim troškovima proizvodnje. EGSO poziva na pokretanje široke društvene rasprave o bojaznima u vezi s tim potencijalnim smjerom razvoja i njegovim negativnim posljedicama za uzgajivače stoke i lanac proizvodnje mesa, što bi moglo naškoditi gospodarstvima i razini zaposlenosti u svim državama članicama, kao i Europskoj uniji u cjelini.

Odgovori politike

3.8. Sada postoje i jasni odgovori politike, od kojih su neki po sadržaju još dalekosežniji od strategije „od polja do stola”, a usto su izrađeni u sasvim različitom društvenom diskursu. Primjerice, u Njemačkoj je u srpnju 2020. Savezna vlada osnovala Povjerenstvo za budućnost poljoprivrede, u čijem su sastavu 32 člana koja dolaze iz vrlo različitih društvenih skupina, među ostalima iz tradicionalnih udruga poljoprivrednika i znanstvene zajednice. Cilj je bio razviti viziju budućnosti poljoprivredno-prehrambenog sustava koja bi bila prihvatljiva širokim dijelovima društva. U lipnju 2021. njegove su preporuke jednoglasno usvojene i objavljene. U skladu su sa zajedničkim načelom: ekološka i etička (u smislu dobrobiti životinja) odgovornost poljoprivrede može se najučinkovitije i najtrajnije poboljšati tako da se pronađu načini na koje bi se održivije metode proizvodnje nagrađivale putem novouvedenih instrumenata i time učinile gospodarski isplativima.

3.9. Kad je riječ o uzgoju životinja, Povjerenstvo za budućnost poljoprivrede priključuje se preporukama Kompetencijske mreže za uzgoj životinja, koju je uspostavilo Savezno ministarstvo poljoprivrede. Njezini prijedlozi objavljeni su u veljači 2020. ([20]). U njima se iznosi strategija transformacije za preobrazbu stočarstva sa znatnim povećanjem razine dobrobiti životinja, koja pretpostavlja financiranje putem poreza ili dažbina u kombinaciji s višim tržišnim cijenama i isplatama premija uvjetovanih obveznim označivanjem načina uzgoja životinja u skladu s odgovarajućim definiranim standardima uzgoja. Smatra da je to presudno kako bi se poljoprivrednicima čije poslovanje podliježe navedenoj preobrazbi pružila gospodarska perspektiva. Cilj je te strategije preobrazbe osigurati sredstva za život stočarskih gospodarstava uz istodobno smanjenje stočnog fonda.

3.10. Ukratko, postojeći oblici uzgoja životinja u Europi katkada se bitno međusobno razlikuju i u pogledu potražnje za uvozom (uglavnom soje) i u pogledu regionalnih utjecaja na okoliš. Dok se tradicionalniji, odnosno okolišno ekstenzivniji i površinom uvjetovani oblici uzgoja životinja uglavnom temelje na regionalnim pogonskim i prehrambenim sirovinama i imaju ograničen utjecaj na okoliš te su dijelom čak apsolutno nužne za očuvanje obrađenih površina, postojeći i rastući obujam intenzivnog uzgoja životinja opterećuje regionalni okoliš te se, unatoč već sada velikim zahtjevima za obradivim zemljištem u EU-u, uvelike temelji na uvezenoj hrani za životinje, čiji uzgoj ima goleme posljedice u zemljama podrijetla (npr. pridonosi globalnom krčenju šuma i klimatskim promjenama te društvenim previranjima).

3.11. Stoga važan dio europske strategije za bjelančevine mora biti usklađivanje uzgoja životinja u cjelini s ciljevima EU-a i ciljevima UN-a u pogledu europske i globalne sigurnosti opskrbe hranom, autonomije opskrbe i održivosti. Pojačani uzgoj bjelančevina u EU-u samo je jedan od aspekata te strategije, no gledano globalno, čini se da trend približavanja svjetske prosječne konzumacije mesa i mliječnih proizvoda po glavi stanovnika trenutačnoj razini njihove konzumacije u razvijenim nacionalnim gospodarstvima nije spojiv s UN-ovim ciljevima održivog razvoja. Smanjenje fonda domaćih životinja neizbježno je.

3.12. Načelno gledano, njemačko Povjerenstvo za budućnost poljoprivrede već je provelo takvu procjenu postojećeg poljoprivredno-prehrambenog sustava, i to u okviru postupka društvene rasprave koji je vrijedan toga da ga detaljnije analiziraju druge države članice EU-a i sama Europska komisija. U toj se procjeni, s jedne strane, hvale neosporne koristi koje poljoprivreda donosi društvu, dok se, s druge strane, kritički preispituju osnove na kojima se temelji razvoj proizvodnje zadnjih godina i posljedice koje je on izazvao: „Negativnu stranu tog napretka čine oblici prekomjernog

([20]) https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Tiere/Nutztiere/200211-empfehlung-kompetenznetzwerk-nutztierhaltung.html.

iskorištavanje prirode i okoliša – od životinja i bioloških kružnih tokova pa sve do opasne degradacije klime. Međutim, poljoprivreda se suočava i s ekonomskom krizom. Razni čimbenici, među ostalima i oni politički, doveli su do gospodarskih modela koji nisu održivi ni ekološki ni ekonomski/socijalno. […] Imajući u vidu vanjske troškove uzrokovane prevladavajućim oblicima proizvodnje, postojeći poljoprivredno-prehrambeni sustav ne može se održati, kako iz razloga povezanih s ekologijom i etikom korištenja životinja tako i iz gospodarskih razloga" ([21]).

4. **Zahtjevi: održiva opskrba bjelančevinama i jačanje uloge uljarica**

4.1. U Europi, u kojoj se autonomija opskrbe sve više prepoznaje kao strateški cilj, posve su primjerene usporedbe s energetskim politikama: ovisnost o uvozu trebalo bi svesti na najmanju moguću mjeru i usredotočiti se na održivo zadovoljavanje potreba vlastitim sredstvima.

4.2. Za razliku od energetskog sektora, u kojem nadoknađivanje manjka fosilnih goriva novim tehnologijama (energija vjetra, solarna energija, biomasa, vodik itd.) može biti uspješno, globalni prehrambeni sektor mora prilagoditi proizvodnju i potrošnju potencijalima ograničenog prirodnog kapitala (uglavnom zemljišta, ali i biološke raznolikosti). To se mora popratiti određivanjem prioriteta pri iskorištavanju poljoprivrednih prinosa. Glavni prioritet mora biti opskrba ljudi, osobito biljnim proizvodima (žitaricama, voćem, povrćem itd.). Srećom, nema razloga za bojazan da EU neće moći zadovoljiti te potrebe vlastitog stanovništva. Međutim, imajući u vidu sve veću zabrinutost zbog gladi u svijetu, treba uzeti u obzir da se taj problem ne može riješiti proizvodnjom mesa, nego upravo suprotno: hrana za životinje (jednako kao i biomasa za proizvodnju energije) konkurira hrani za ljude.

4.3. Taj sukob oko iskorištavanja zemljišta dodatno se zaoštrava time što se poljoprivreda u gotovo svim regijama EU-a djelomično suočava sa znatnom konkurencijom u pogledu površina: prema izračunima EU-a, gubitak poljoprivrednih površina u korist urbanizacije, gradnje, infrastrukture itd. mogao bi do 2030. dovesti do smanjenja obradive površine za gotovo 1 milijun hektara.

4.4. Unatoč tomu, u usporedbi s drugim dijelovima svijeta EU ima relativno lagodnu situaciju: poljoprivreda EU-a temeljena na načelima europskog poljoprivrednog modela ([22]) nedvojbeno može osigurati dovoljno kvalitetnih biljnih proizvoda za sve svoje građane, a svakako i isporučivati velike količine hrane za životinje, no ne dovoljno za zadovoljavanje postojećih potreba. Nadalje, imajući u vidu vjerojatni izostanak isporuka žitarica iz Ukrajine i Rusije u regije u kojima vlada glad, valja postaviti pitanje o tome ne bismo li morali smanjiti količinu žitarica koja se iskorištava kao hrana za životinje (ili dodatak gorivu) kako bismo mogli pridonijeli rješavanju sve većeg globalnog problema gladi i povećati opskrbu bjelančevinama.

4.5. U okviru europske strategije za bjelančevine mora se uzeti u obzir da preživači (ali ne samo oni) imaju sposobnost koju ljudi nemaju: mogu iskorištavati travu! Čak u slučaju monogastričnih životinja (svinja i peradi) travnjaci bi mogli poslužiti za obogaćivanje jednog dijela dnevnih porcija hrane koja im se daje. Stoga bi travnjaci morali biti ključan element za održivu opskrbu bjelančevinama, što se u trenutačnim političkim raspravama premalo tematizira. Prošle godine donesena odluka EU-a o ponovnom dopuštanju životinjskog brašna i brašna od kukaca u hrani za životinje također može pridonijeti smanjenju udjela biljnih bjelančevina u hranidbi životinja.

4.6. Iz novijih studija stručnih tijela njemačkog Saveza za promicanje uljarica i proteinskih usjeva (njem. Unio zure Derivirana von L- dnu Protekcionizmu – UFOP) o potencijalu uzgoja uljane repice i mahunarki te njihovu iskorištavanju kao hrane za životinje proizlazi optimistični zaključak da postoji potencijal za uzgoj mnogo većih količina uljane repice i mahunarki, uz istodobno znatno proširenje plodoreda. Uljana repica i mahunarke mogli bi zauzimati približno po 10 % obradive površine, što npr. za mahunarke (osobito za grašak, bob, soju i slatku vučiku) predstavlja više od udvostručenja postojećeg udjela. Dakle, više uljarica nije prepreka održivom korištenju zemljišta, već vrijedi upravo suprotno. Međutim, to se može učiniti samo nauštrb drugih vrsta uzgoja.

4.7. Spomenuta studija pokazuje i to da se potrebe postojećeg fonda domaćih životinja ne mogu zadovoljiti na samodostatan način i da se on mora smanjiti kako bi se ostvario pomak prema cilju „strateške autonomije opskrbe".

([21]) Završno izvješće njemačkog Povjerenstva za budućnost poljoprivrede.
([22]) Samoinicijativno mišljenje EGSO-a „Reforma zajedničke poljoprivredne politike 2013." (SL C 354, 28.12.2010., str. 35.).

4.8. Stoga EGSO smatra prijeko potrebnim da EU izradi studiju o sveeuropskom potencijalu proteinskih usjeva i uljarica koje bi se mogle uzgajati unutar granica EU-a. Pritom se mora uzeti u obzir održivost iskorištavanja zemljišta (plodored, plodnost tla, uključujući biološku raznolikost). Tada bi iz rezultata te studije trebalo izvući zaključke o površinama koje su potrebne za zdravu prehranu europskih građana temeljenu na biljnim bjelančevinama. Zatim se iz toga mogu izvući zaključci o tome što preostaje za hranu za životinje (odnosno za energetske svrhe), a time i o tome što još treba uvesti za uzgoj životinja koji se uklapa u europske i globalne ekološke granice uzgoja životinja usmjerenog na održivost i dobrobit životinja. Europska strategija za bjelančevine također mora pružiti odgovor na pitanje koje će posljedice neminovno imati na postojeće trgovinske sporazume (npr. na sporazum s Mercosurom) i kako se poljoprivrednici iz EU-a koji se bave održivim uzgojem mogu zaštititi od uvoza proizvoda dobivenih neodrživom proizvodnjom.

4.9. EGSO smatra važnim naglasiti da bi ulje dobiveno proširenjem uzgoja uljarica na 10 % obradive površine EU-a moglo dovesti do energetske samodostatnosti u opskrbi traktora gorivom ako se koristi isključivo u tu svrhu. EGSO je već u svojim prethodnim mišljenjima ([23]) istaknuo da smatra svrsishodnim uspostaviti zaseban program za upotrebu neesterificiranih (tj. čistih) biljnih ulja u poljoprivrednim strojevima umjesto njihovog dodavanja dizelu. Međutim, trebalo bi razmotriti i uporabu goriva tipa B100 (100 % esterificirano biljno ulje). U njihovoj proizvodnji dobivena uljana pogača ([24]) izvrsna je proteinska hrana za životinje (to vrijedi npr. i za otpad nastao u proizvodnji alkohola).

4.10. Neke države članice, doduše iz vrlo različitih razloga, već rade na smanjenju fonda domaćih životinja (npr. Nizozemska). Ono se može propisati regulatornim mjerama ili oblikovati tržišnim instrumentima. Osim za jasne standarde zaštite okoliša i dobrobiti životinja, EGSO se zauzima prvenstveno za tržišna rješenja kojima se stvaraju uvjeti za izgradnju novih regionalnih lanaca vrijednosti koji su samoodrživi i ne ovise trajno o potporama. Istodobno bi ta rješenja morala pružiti perspektivu što većem broju gospodarstva koja uzgajaju životinje. Nadalje, ta bi rješenja morala omogućiti što većem broju poljoprivrednika u EU-u održivu proizvodnju i sigurnu egzistenciju. Za to je potrebna zaštita od nepoštenog tržišnog natjecanja i nepoštenih trgovačkih praksi, a za njezino ostvarenje potrebno je jačanje tržišne moći poljoprivrednikâ u procesu transformacije prema globalnom održivom prehrambenom sustavu.

4.11. Sve to još jednom pokazuje da se u okviru održive strategije EU-a za biljne bjelančevine i biljno ulje poljoprivredno-prehrambeni sustav mora promatrati u cjelini, a da izolirana strategija uzgoja nije svrsishodna.

4.12. Tržišni mehanizmi moraju se postaviti tako da odražavaju stvarne socijalne, društvene i okolišne troškove. Zakazivanje tržišnih mehanizama može se korigirati državnim intervencijama koje se temelje na činjenicama i znanosti te su, uz uvažavanje svih interesa, usmjerene na optimizaciju kompromisa između troškova i koristi za društvo.

Bruxelles, 27. listopada 2022.

Predsjednica
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Christa SCHWENG

([23]) Mišljenje EGSO-a o uporabi energije iz obnovljivih izvora (SL C 77, 31.3.2009., str. 43.).
([24]) Prešanjem uljane repice dobivaju se približno 1/3 ulja i 2/3 uljane pogače.